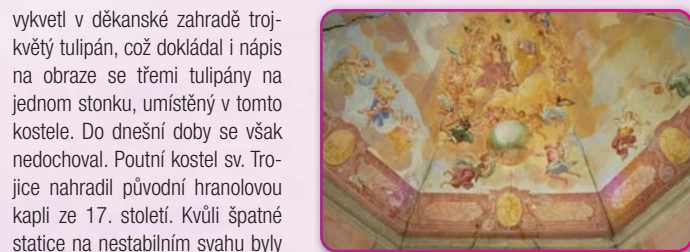

kostela a nahrazena menší věží nad jeho štítem. V 2. polovině 20. stol. byl kostel naposled postupně restaurován. Ke klášteru patřila velká zahrada, dnes zde nalezneme parkovou úpravu a na místě původní zahrady budovu školy. Klášter sloužil více než dvaceti řeholníkům a po roce 1815 sem bylo přeloženo gymnázium z Hustlířanského domu (dnes budova pivovaru). Po zrušení řádu Josefem II. nahradili augustiniány ve výuce premonstráti ze Želiva a roku 1885 přešlo gymnázium pod státní správu.

Vnitřní barokní jednolodní interiér kostela je z první poloviny 18. století. Výraznou pečeť mu vtiskl sochař Ignác Rohrbach z Chrudimě. Je autorem hlavního oltáře, který je zasvěcen sv. Rodině s obrazem od Siarda Noseckého, dále oltáře Pět ran Kristových, který je symbolem řádu augustiniánů a v Čechách existuje pouze tento jeden exemplář. Protějškový oltář je zasvěcen sv. Janu Nepomuckému, z doby před kanonizací tohoto barokního světce (z roku 1709). K dílu Rohrbachovu patří i kazatelna s postavami církevních otců. Zbývající dva oltáře se sochami augustiniánských světců jsou z dílny Václava Kovandy. Zajímavá je i freska na kruchtě ze 40. let 18. století. Klášter byl zrušen císařem Josefem II., poté využíván pro účely hlavní školy a obnoveného gymnázia. Začátkem 20. století došlo k přestavbě budovy pro potřeby státních úřadů a tomuto účelu slouží doposud. V klášterním kostele se konají koncerty a další kulturní akce, příležitostně i bohoslužby.

SV. TROJICE A KAPLE SV. KŘÍŽE

Na okraji parku Budoucnost, založeného roku 1889, stojí půvabný barokní kostel sv. Trojice s kaplí sv. Kříže. Obě stavby spadají do období rekatolizace a obě jsou v barokním slohu. I když nebyly postaveny současně, byly komponovány jako jeden celek. Kostel vznikl v letech 1719 až 1720 zásluhou děkana Jana Křítitele Seidla. Současně byl u něho zřízen hřbitov a řada Božích muk, směřujících jako Křížová cesta na vrch Kalvárie se třemi vztyčenými kříži. Do dnešní doby se z nich zachovalo pouze jedno zastavení. Kostel však byl dokončen až v roce 1734. Kupole byla v první polovině 18. století vyzdobena figurální freskou, která představuje Nejsvětější trojici v oblacích a boje archanděla Michaela s ďáblem od uznávaného barokního malíře Ignáce Pěšíny z Čechorodu. Ke stavbě poutního kostela se váže pověst o třech tulipánech. Na svátek sv. Trojice před 8. červnem 1721 prý

vykvetl v děkanské zahradě trojkvětý tulipán, což dokládá i nápis na obraze se třemi tulipány na jednom stonku, umístěný v tomto kostele. Do dnešní doby se však nedochoval. Poutní kostel sv. Trojice nahradil původní hranolovou kapli ze 17. století. Kvůli špatné statické na nestabilním svahu byly původně přistaveny k šestibokému kostelu další dvě kaple, aby zabránily rozestupování zdi a klenby kostela. Další oprav ze stejných důvodů se kostel dočkal v 19. a 20. století. V první polovině 19. století pak byly opraveny terasy a schodiště vedoucí ke kostelu a provedena i okolní parková úprava.

Pod kostelem stojí architektonicky zajímavá trojboká kaple sv. Kříže, která je ojedinelou stavbou nejen u nás, ale i ve střední Evropě. Stojí na místě, kde dle jiné pověsti vyrostl tulipán se třemi květy u záračné studánky se třemi prameny. Její voda uzdravila slepou mlynářku z nedalekého mlýna a místo se brzy stalo vyhlášeným poutním místem se „záračnou vodou“, kam mířily řady poutníků a dál pokračovaly křížovou cestou na Kalvárii. Studánka byla roku 1716 ohrazena a později, roku 1761, nad ní byla vztyčena kaplička. Časem léčivý pramen zmizel a zůstala jen studna s „dobrou“ vodou.

HUSŮV SBOR A KOLUMBÁRIUM

V sousedství barokního klášterního kostela sv. Rodiny a Štáflovy chalupy, stavby typu předměstské pololodové architektury, mezi Kobzínovou ulicí a starou pražskou silnicí nás na dominantním místě upoutá funkcionalistická stavba Husova sboru z 20. století, nejmladší církevní stavby v našem městě. Svým architektonickým řešením však přesahuje místní i regionální význam. Církev československá husitská vznikla po roce 1918. V Německém Brodě se první bohoslužba konala roku 1920 v klášterním kostele sv. Rodiny. Prvním katechetou se stal František Oliva, po něm zastával tuto funkci Pavel Sochr. Pozemek získala husitská církev v první polovině 20. let 20. století koupí domu a zahrady brodského primáře MUDr. Františka Zahradnického. Budovu sboru vystavěl brodský stavitel Ing. arch. Prokop Šupích podle plánů Ing. Františka Lišky. Základní kámen byl položen

ŽIDOVSKÝ HRBITOV

„Prach jsi a v prach se obrátíš.“ Tento nápis vital návštěvníky židovského hřbitova o rozloze 30 akrů, který si v Ledčské ulici postavila brodská židovská obec roku 1888. Původně byli zemřelí pochovávaní na židovských hřbitovech ve Světlé nad Sázavou, Humpolci a jiných místech v okolí, později také na starém městském hřbitově u kostela sv. Vojtěcha. Za založením vlastního hřbitova stály významné osobnosti židovské obce – továrníci, velkostatkáři, obchodníci v Německém Brodě a okolí. Hřbitov byl postaven na okraji města a ohrazen zdí. U vstupní brány vznikla hřbitovní budova – vozovna, v níž také bydlel hrobník, který hřbitov spravoval. Dnes má vozovna opravenou fasádu.

Hroby na židovském hřbitově byly seřazeny v řadách od západu k východu s orientací na jih. Do dnešní doby se zachovalo přes dvě stě náhrobků. Většina z nich má české nápisy doplněné hebrejskými texty, popř. židovskými hvězdami. Na hřbitově se pohřbívalo do druhé světové války, později byla na některých náhrobcích doplněna jen jména obětí holocaustu. Pohřeb bývá důležitou součástí judaismu, staralo se o něj pohřební bratrstvo, tzv. Chevra kadisha. V Německém Brodě bylo patrně založeno krátce po otevření hřbitova a jeho stanovy byly schváleny roku 1895. Pohřbů na židovský hřbitov však ubývalo ve 30. letech 20. století. V té době se židovská komunita ve městě i okolí hodně asimilovala s většinovým etnikem a tím i upustila od řady židovských rituálů a tradic, včetně pohřbívání na židovském hřbitově.

Velkou část hřbitova, ve střední části a u východní zdi, zaujímají hroby haličských uprchlíků z období první světové války. Většinou, až na pár výjimek, se z nich dochovaly jednoduché stély s hebrejskými nápisy. Vzhledem k tomu, že tehdy kapacita hřbitova již nestačila, byl pro haličský uprchlický tábor založen nový židovský hřbitov v polích za městem, poblíž nového městského hřbitova. V dnešní době patří hřbitov Židovské obci v Praze a spravuje ho společnost Matana.

ŽIDOVSKÝ HRBITOV HALIČSKÝCH UPRCHLÍKŮ

Poblíž nového hřbitova v polích u hlavní silnice na Prahu se skrývá v zeleni starých stromů zajímavá židovská památka – židovský hřbitov haličských uprchlíků, kteří v našem městě přebývali po vyhnání ze svých domovů v Haliči a v Bukovině, v období frontových bojů za první světové války. Jejich „baráková kolonie“ byla postavena na Rozkošské ulici, na jejím místě dnes stojí rozlehlý areál Psychiatrické léčebny.

V provizorní dřevěné kolonii žilo až devět tisíc lidí. Vzhledem ke špatným hygienickým podmínkám mnozí zemřeli na tyfus, děti zase umíraly na epidemii spály a spalniček. Od roku 1917, kdy byl hřbitov založen na náklady Zemského výboru, zde bylo pohřbeno asi čtyři sta osob. Areál byl osázen okrasnými stromy a ohrazen dřevěným plotem. Uprostřed stál hřbitovní domek. Po odchodu uprchlíků zpět do vlasti hřbitov zpustl, časem se rozpadl plot, přístupové cesty byly rozorány a zůstaly jen

jednoduché stély s hebrejskými nápisy, na některých bylo latinkou dopsáno jméno a místo původu zemřelého. Dnes se zachovala jen asi čtvrtina z původních náhrobků. Je to ojedinelá památka pohnutého osudu haličských židů v tragických letech první světové války. I o tento židovský hřbitov se dnes stará společnost Matana.

NOVÝ HRBITOV

Byl založen asi roku 1910 za městem u pražské silnice rozhodnutím okresního výboru. K prvnímu pohřbívání došlo až v letech 1915 až 1916. Městská rada vydala ve 30. letech 20. století z hygienických důvodů zákaz pohřbívání na městském hřbitově u kostela sv. Vojtěcha. Po mnoha úředních nařízeních ve 40. a 50. letech 20. století se teprve od roku 1961 na základě rozhodnutí rady Okresního národního výboru v Havlíčkově Brodě stal jediným městským hřbitovem. Po založení nového Zemského ústavu pro choromyslné na Rozkošské ulici ve 20. letech 20. století byla vyhrazena zadní část městského hřbitova k pohřbívání pro potřeby ústavu. V dnešní době je v této části vsypová loučka. Hřbitov má pěknou parkovou úpravu.

Milí návštěvníci, vítejte u nás, nechte se vést městem Havlíčkův (dříve Německý) Brod a poznávejte jeho kostely, kaple, kapličky a hřbitovy, jejich krásu a působivost, typickou pro křesťanskou civilizaci.

SV. VOJTĚCH A STARÝ HŘBITOV

Na mírném návrší v bezprostřední blízkosti řeky Sázavy stojí hřbitovní kostel sv. Vojtěcha. Nachází se v místě původní slovanské osady, která vznikla patrně ve 12. století na tzv. Haberské stezce směřující z Čech na Moravu. Brod přes řeku dal jméno osadě a později i středověkému městu, které vzniklo východněji od původního osídlení v době stříbrné horečky ve 13. století.

Dnešní kostel stojí na místě dnes neznámé starší gotické stavby z 13. století. Původní zasvěcení sv. Vojtěchovi, umístění stavby u brodu přes řeku i archeologické nálezy (náhrobní kámen ze 13. století) dokazují, že byl nejstarším kostelem ve městě. Patrně byl zničen v průběhu některých válečných událostí, stál totiž mimo středověké městské hradby na předměstí.

K založení kostela se váže pověst o sv. Vojtěchovi. Prý zde odpočíval při své cestě z Čech a při jeho modlitbě vytryskl ze země pramen se záračnou vodou. Na takových místech se ve středověku stavěly kaple zasvěcené právě tomuto světcovi. Ještě začátkem 20. století pramen vyvěral nedaleko kostela a na vedlejším objektu byl

umístěn obraz a deska s nápisem. Pramen však časem zmizel. Dnešní stavba je renesanční s pozdně gotickými prvky. První písemná zmínka o ní je z roku 1538. Kostel byl obehán zdí se vstupní renesanční branou, datovanou k roku 1617. V ohradní zdi

byla umístěna zastavení křížové cesty, několik se jich dochovalo až do dnešní doby. Ke vzniku hřbitova se vztahuje písemná zmínka z konce 16. století. V listině vydané tehdejším majitelem města Martinem hrabětem z Thurnu se povoluje obci zřídit na západní straně v hradbách „fortnu“, později zvanou Zubatá brána, „... a to v případě požáru na předměstí, aby mohl být oheň rychle udušen a také aby při morových epidemiích se zde mohlo pohřbívat.“

Kostel sv. Vojtěcha je příkladem jednoduché církevní stavby na předměstí (dnešní loď a presbyterium). Charakteristickým prvkem jsou gotizující okna a portály, výrazný je střešní štít severní předsíně, pozoruhodná je klenba lodí i presbyteria. Během dalších stavebních úprav byl kostel zvýšen a interiér vyzdoben renesanční žebrovou hvězdovicovou klenbou, byla přistavěna severní síň s patrem a oratoř v lodi. V té době byl také vyzdoben nástěnnými freskami, jejichž autorem je některý z malířů na dvoře Rudolfa II. Ty byly v době baroka překryty malbou, ale v nedávné době byly odhaleny a restaurovány. Zachycují výjevy ze Starého i Nového zákona s moralizující tematikou. Další úpravy kostela se uskutečnily v době baroka a v 19. století, poškozené varhany byly v roce 1887 nahrazeny novými. Koncem 20. století byla vyměněna okna dle návrhu akademického malíře Jana Exnara. Součástí kostela je tzv. starý hřbitov. Pohřbívalo se na něm od založení kostela, ale hlavně v období epidemií (v letech 1680, 1694–1702, 1742–1775). Po zrušení všech ostatních hřbitovů ve vnitřním městě (na základě nařízení císaře Josefa II.) se po roce 1783 stal hlavním městským hřbitovem. Za tu dobu zde byla pohřbena řada osobností města

(např. rodiče a dcera K. Havlíčka, jeho učitel V. Doubrava, rodina Weidenhofferova, spisovatelka A. Jahodová-Kasalová a další), mnohé pomníky z 19. stol. jsou památkově chráněny. Hřbitov byl místem posledního odpočinku nejen katolíků, ale i obyvatel jiných vyznání, např. evangelíků i židů. Na starém hřbitově se pohřbívalo do roku 1961. Pohřební obřady se v kostele konaly ještě v 50. letech 20. století.

Kostel i hřbitov prochází v posledních letech rekonstrukcí. Je veřejně přístupný, v kostele se konají bohoslužby a příležitostně kulturní akce, na hřbitově bude výhledově opět povoleno pohřbívat.

DĚKANSKÝ KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE

Dominantu města tvoří zelená barokní kupole děkanského chrámu a mohutná gotická věž. Kostel stojí severovýchodně od Havlíčkova náměstí. Během staletí byl nedílně spojen s historickým vývojem města, byl poškozen požáry i válečnými událostmi a poté opravován. Původní raně gotická stavba z poslední čtvrtiny 13. století je dílem řádu německých rytířů. Přestavba je písemně doložena až kolem roku 1380. Za husitských válek byl kostel značně poničen, později byl v redukované formě obnoven a v 16. století byla vestavěna renesanční kruchta a tribuna s malbami z konce 16. století. Větších stavebních úprav doznal až v letech

1633–1637, kdy byl přestavěn jako jednolodní, s kaplemi na severní straně s valenou klenbou. Nový, barokní sloh přinesli do města augustiniáni a ti inspirovali i barokní přestavbu děkanského chrámu. Za děkana Jana Křtitele Seidla byla v letech 1706–1709 postavena kupole nad presbytářem, zřízena zakřívání a kaple v závěru presbytáře. Tím chrám dostal zcela odlišnou dispozici. Stavbu zajišťoval místní stavitel T. Schopper. Kupole byla opravena začátkem 20. století. Poslední stavební opravy kostela jsou ze 70. a 90. let 20. století.

Vnitřní vybavení kostela je převážně barokní, hlavní, raně barokní oltář ze 17. století je zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie. Další oltáře jsou ze 17. a 18. století, barokní je i epitař rodiny Stamicov, z doby renesance je cinová křtitelnice. V době barokního mariánského kultu byl v kostele na oltářích sv. Ivnáce umístěn poutní

obraz tzv. Černé madony, ochránkyň obyvatel města před hrůzami války i před nemocemi. V kapli sv. Barbory se nachází rokokový oltář s obrazem, který namaloval brodský měšťan J. F. Stamic, bratr hudebního skladatele J. V. Stamicce. Byl sem přenesen ze zbourané barokní kaple sv. Barbory, která původně stála východně za děkanským kostelem a byla zrušena josefínskými reformami. Později sloužila jako hlavní škola, nyní na jejím místě stojí Rubešova škola.

Z nejstarší doby, z konce 13. století, se do dnešní doby zachovala čtvercová předsíň na severní straně a dolní část hranolovitě věže s mohutným sedlovým portálem na jihozápadním nároží. Věž, vysoká 51 metrů, je nejen dominantou města, ale také skrývá jeden z nejstarších českých zvonů Vilém, ulitý ve 30. letech 14. století, patrně pro klášter vilémovský, zničený husity. Městu ho prodal tehdejší majitel města Mikuláš Trčka z Lípy roku 1453. Další dva zvony jsou již mladší – sv. Barbora z roku 1400 a sv. Václav z roku 1542.

Na věži upoutají tři hodinové ciferníky, české i německé, umístěné zde při opravě kostela roku 1881. Raritou je staročeský ciferník dělený na 24 hodin, přenesený na kostelní věž z Dolní brány, zbourané v 19. století. Kostelní věž bývala až do 70. let 20. století obydlím rodiny hlásného, která obývala světničku v posledním patře kostelní věže. Jeho povinností bylo hlídat, zda někde ve městě

nehoří, stáral se také o zvony a natahoval věžní hodiny. Z dnes přístupné věže je nádherný pohled na město i okolí. V kostele se konají bohoslužby římskokatolické liturgie.

Děkanský kostel byl původně ohrazen hřbitovní zdí se vstupní branou. Byl to hlavní hřbitov uvnitř ohrazeného středověkého města. Pohřbívalo se na něm do roku 1784, kdy byl hřbitov zrušen josefínskými reformami. Pozůstatkem jsou cenné náhrobní kameny ve vnější zdi kostela, datované do 17. a 18. století. Dnes je kolem kostela parková úprava, navazující na městský park Budoucnost.

SV. KATEŘINA A ŠPITÁL

Hornický kostelík, zasvěcený sv. Kateřině, stojí na břehu řeky Sázavy od 14. století. Dobu jeho založení neznáme, ale první písemná zmínka je již z roku 1319. Původně gotická stavba byla spjata s nejstarším osídlením Německého Brodu a především s jeho hornickou minulostí. Ke kostelu patřil špitál pro chudé, založený spolu s kostelem a potvrzený v listině z roku 1397. Hornický kostel, postavený za hradbami u tehdy jediného mostu přes řeku Sázavu, sloužil dolnímu předměstí a špitálu. Patrně se od založení kostela kolem něj nacházel i hřbitov, na němž se pohřbívalo ještě v 18. století, po jeho zrušení josefínským dekretem byl později upraven na malý sad. Špitál poskytoval službu nejchudším obyvatelům města, prostředky získával z odpustků, což dokládá listina z roku 1319, vydaná v Římě, dále z darů, odkazů a nadací „bohabojných“ brodských měšťanů i z výnosů špitálního majetku (např. z obcí Zbožice a Knyk nebo Špitálského dvora).

Vzhledem k poloze kostela u řeky se mu nevyhnuly přírodní pohromy – povodně, ale i hrozba středověkých sídel – požáry. Písemné zápisy zaznamenaly velkou povodeň roku 1635 i ničivý požár roku 1662, kdy vyhořel špitál i kostel. Nejničivější povodeň v dějinách města přišla v létě roku 1714, kdy se po přivalových deštích protrhly hráze rybníků na polenském a žďárském panství. Voda tehdy odnesla roubenou zvonici, která již nebyla obnovena, zatopila kostel a zcela zničila nově postavený špitál. Povodeň jako zázrakem však přežil kříž u kostela. Budova kostela byla obnovována a opravována v letech 1639 až 1642, po velkém požáru 1662 a po povodních ,

a to na gotických základech, z novém, barokním slohu. V polovině 19. století byl kostel podstatně zkrácen v souvislosti s vybudováním kamenného mostu přes řeku Sázavu. Vnější novorománskou fasádu získal v roce 1890. Vnitřní vybavení kostela je převážně v barokním slohu. V kostele sv. Kateřiny stávala na postranním oltáři socha sv. Prokopa, českého patrona, k níž se vázou dvě pověsti. Původně stála socha světce v děkanském kostele, odkud byla na popud brodských paní odstraněna kvůli ošklivému čertu, jenž byl součástí Prokopovy sochy. Jedné ženě se však tři dny po sobě zjevil světec s žádostí, aby jeho socha byla z komory vrácena do důstojnějších prostor. Socha byla kostelníkem

KLÁŠTERA KLÁŠTERNÍ KOSTEL SV. RODINY

Na konci Horní ulice, již za městskými hradbami, upoutá mohutná stavba augustiniánského kláštera s kostelem sv. Rodiny. Jeho výstavba spadá do období po třicetileté válce a pojí se s násilnou rekatolizací původně protestantského města, poničeného válkou a živelnými pohromami. Řád bosých augustiniánů, původem z Říma, přišel do českých zemí v 17. století. Tehdejší Německý Brod se stal jeho třetím sídlem u nás. Zchudlé město se dlouho žebřavému řádu bránilo, teprve v roce 1674 s ním uzavřelo smlouvu a povolilo, aby se usadil na horním předměstí za městskými hradbami.

Poblíž současného areálu si původně roku 1674 postavili řeholníci provizorní kapli a řeholní dům, které jim sloužily do roku 1705. V letech 1679–1733 vznikl nový barokní kostel zasvěcený sv. Rodině a jednopatrová klášterní budova. Na stavbě se podílelo několik stavitelů – východní část s presbytářem postavil Gian Batista (patrně z Chrudimě) a západní část vystavěl Daniel Měnický z Chrudimě, průčelí kostela je ze začátku 18. století – dle návrhu řádového bratra Filipa á Sancto Hermanno, jenž je také autorem soch svatě Rodiny.

Na severní straně kostela byla roku 1725 přistavěna kaple Božského hrobu kameníkem Juliem Bauerem podle plánu pražského stavitele A. V. Spanbruckera. I když se tehdy jednalo o módní záležitost, její architektura je unikátní, patrně kopie podoby Božského hrobu v Jeruzalémě. Do kaple se vchází z kostela oltářem Pět ran Kristových. Kostel byl opravován roku 1731, 1760, roku 1888 byla snesena věž v průčelí

